

часних концепцій управління дає нам змогу розглядати ПДА в контексті однієї з них, а моніторинг прогресу виконання ПДА інтегрувати до процесів управління проектами.

¹ Порядок денний асоціації Україна – ЄС. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article%3FshowHidden=1&art_id=243281941&cat_id=223345338&ctime=1266423569791

² Звіт № 1 за результатами Громадського моніторингу виконання пріоритетів Порядку денного асоціації Україна – ЄС. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/themes/rada/pda.html>

³ Методи оцінювання зовнішньої допомоги Європейського Союзу/ DMI Associates Consortium. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://pca.kiev.ua/Content/napravleniya-raboti/dessimination/Publications/Directoraite_General/

⁴ Institutional Assesment and Capacity Development. – Електронний ресурс. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/europeaid/multimedia/publications/publications/manuals-tools/t106_en.htm

⁵ «Пілотна розробка заходів щодо виконання Порядку денного асоціації Україна – ЄС»// Проект, який фінансується за підтримки ЄС. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://pca.kiev.ua/Content/napravleniya-raboti/dessimination/Monitoring Courier/>

⁶ WorldBank: Международный банк реконструкции и развития / Всемирный банк (2004): Мониторинг и оценка. Некоторые инструменты, методы и подходы. – Світовий банк. – Електронний ресурс. – Режим доступу: www.worldbank.org/oed/ecd/; United Nations Development Programme: Handbook on Planning, Monitoring and Evaluation. – UNDP. – Електронний ресурс. – Режим доступу: www.undp.org/eo.methodologies.htm; Europe Aid: Guide Evaluation Programming Cycles. – EuropeAid. – Електронний ресурс. – Режим доступу: www.ec.europa.eu/regional_policy/sources

⁷ Bjarne Kousholt (2007). Project Management. – Theory and practice. Nyt Teknisk Forlag. ISBN 87-571-2603-8. p. 59

⁸ Open Source Project Management manual. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.projectmanagement-training.net/book/>

Резюме

Здійснено аналіз підходів до проведення моніторингу прогресу виконання міжнародного документу «Порядок денний асоціації Україна – ЄС (ПДА)». Запропоновано авторське бачення ПДА як міжнародного проекту. На засадах теорії управління проектами розроблено підходи до організації внутрішнього моніторингу прогресу виконання ПДА.

Ключові слова: управління міжнародними проектами, моніторинг прогресу виконання, Порядок денний асоціації Україна – ЄС, внутрішній моніторинг, європейська інтеграція.

Резюме

Осуществлен анализ подходов к проведению мониторинга прогресса реализации международного документа «Порядок денний асоціації Україна – ЄС (ПДА)». Предложено авторское видение ПДА как международного проекта. На базе теории управления проектами разработаны подходы к организации внутреннего мониторинга прогресса реализации ПДА.

Ключевые слова: управление международными проектами, мониторинг прогресса реализации, Порядок денний асоціації Україна – ЄС, внутренний мониторинг, европейская интеграция.

Summary

The analyze of approaches to providing of the monitoring of realization progress of EU – Ukraine Association Agenda is given. The author has suggested the vision of EU – Ukraine Association Agenda as an international project. On the base of Project Management Theory the approaches to organization of internal monitoring of realization progress of EU – Ukraine Association Agenda are designed.

Key words: international project management, realization progress monitoring, EU – Ukraine Association Agenda, internal monitoring, European integration.

Отримано 10.08.2012

Я. С. КАЛМИКОВА

Яна Сергіївна Калмикова, аспірант Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

При розгляді справ адміністративного судочинства перевірити ті чи інші факти за допомогою речових доказів можна лише шляхом їх дослідження, яке полягає в поєднанні емпіричної й логічної діяльності суду, спрямованої на пізнання фактичних даних, їх змісту, достовірності, процесу їх формування, збереження та

забезпечення. Загальні питання дослідження речових доказів у судочинстві розглядалися у працях таких вчених, як Т. В. Авер'янової, В. Д. Арсеньєва, Є. О. Артамонової, В. Вирастайкіна, О. Власова, Л. М. Звягінцевої, Є. Г. Коваленка, В. О. Лазаревої, А. О. Ляша, М. О. Плюхіної, І. В. Решетнікової, В. Є. Теліпка, Ю. К. Орлова, С. Я. Фурси та ін. Втім, особливості визначення належності, допустимості, достовірності, достатності, вірогідності речових доказів під час розгляду справи в адміністративному судочинстві майже не досліджувалися, що обумовлює актуальність даної статті. Її метою є аналіз поглядів вчених щодо визначення шляхів дослідження, оцінки речових доказів, розкриття їх сутності та змісту, а також особливостей повернення речових доказів після їх дослідження в адміністративному судочинстві.

Під дослідженням доказів розуміють безпосереднє сприйняття і вивчення складом суду інформації про фактичні дані, представлені сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі¹. На думку В. К. Колпакова та В. В. Гордєєва, дослідження доказів – це сукупність процесуальних дій щодо безпосереднього сприйняття судом і особами, які беруть участь у справі, зібраних у справі доказів і виявлення їх змісту, тобто фактичних даних². Дослідження доказів здійснюється шляхом: 1) огляду (встановлюються та фіксуються індивідуальні ознаки предмета, які є доступними безпосередньому сприйняттю – розмір, форма, колір); 2) проведенням експертизи (більш складна форма дослідження речових доказів, під час якої встановлюються властивості предметів, які потребують для свого виявлення наукового дослідження)³; 3) здійснення судового експерименту; 4) проведення відеоконференції. Метою дослідження речових доказів є: 1) встановлення змін, які відбулися в дійсності, що спричинило формування речового доказу, тобто відновлення його механізму; 2) визначення природи створення речового доказу як матеріального об'єкта (віднесення його до певного класу, роду, виду предметів матеріального світу)⁴.

Загальний порядок дослідження доказів встановлений у ст. 145 КАСУ, порядок оголошення та дослідження змісту особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції – у ст. 144 КАСУ, порядок дослідження звуко- і відеозаписів – у ст. 146 КАСУ. Розглянемо ці питання докладніше.

Огляд, як спосіб дослідження доказів, полягає у безпосередньому сприйнятті та вивченні судом за участю осіб, які беруть участь у справі, ознак, властивостей та стану визначеного матеріально об'єкта. Речові докази досліджуються шляхом їх огляду, в тому числі за допомогою використання різноманітних технічних засобів. З речовими доказами повинні бути ознайомлені сторони⁵. Речові докази оглядаються: 1) в судовому засіданні судом та пред'являються для ознайомлення особам, які беруть участь у справі, а в разі необхідності – також експертам, спеціалістам і свідкам. Особи, яким подані для ознайомлення речові докази, можуть звернути увагу суду на ті чи інші обставини, пов'язані з оглядом (ч. 1 ст. 145 КАСУ); 2) за їх місцезнаходженням оглядаються докази, які не можна доставити до суду (ст.ст. 145, 147 КАСУ), про що суд постановляє ухвалу. Огляд на місці провадиться всім складом суду з повідомленням про це осіб, які беруть участь у справі, а в необхідних випадках – за участю експертів, спеціалістів, перекладачів і свідків. Про такі судові дії складається протокол, що підписується всіма особами, які беруть участь в огляді (до протоколу додаються разом з описом складені під час огляду плани, креслення, знімки тощо). Такий протокол є обов'язковим складником даного, й у подальшому він буде розглядатися в якості письмового доказу⁶. Матеріальні об'єкти, які оглядаються, мають виступати у справжньому вигляді, сприйматися візуальним шляхом або їх зміст може бути пізнаним за допомогою експертизи. Похідні (опосередковані, копії) речові докази застосовуються в обмежених випадках як копії, зліпки, відбитки зовнішніх, поверхових властивостей первинних речових доказів, що можуть бути відтворені шляхом відбитків пальців, взуття, протектора автомобільних покришок тощо. Частина 1 ст. 146 КАСУ закріплює положення про те, що відтворення звукозапису і демонстрація відеозапису проводяться в залі судового засідання або в іншому спеціально обладнаному для цього приміщенні з відображенням у журналі судового засідання основних технічних характеристик обладнання та носіїв інформації і зазначенням часу відтворення (демонстрації). При огляді суд керується своїми знаннями. Погоджуємося із думкою В. Д. Арсеньєва, який наголошує на тому, що окрім безпосереднього огляду доказів вони можуть оглядатися шляхом дотику, за допомогою спеціальних технічних засобів, залучаючи до цих дій спеціаліста⁷. Він може фотографувати доказ, відбирати з нього зразки для подальшого проведення експертизи, давати консультації та роз'яснення⁸. У процесі огляду речові докази пред'являються сторонам та іншим учасникам процесу, зокрема: 1) заінтересованим у вирішенні справи особам; 2) незаінтересованим у цьому особам (йдеться про осіб, на яких покладаються правові обов'язки, у силу моральних вимог).

Експертиза. Згідно зі ст. 1 Закону «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, попереднього слідства чи суду. Частина 1 ст. 81 КАС України визначає, що для з'ясування обставин, які мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо суд може призначати експертизу. Ю. В. Сідельников характеризує експертизу як оціночно-аналітичну діяльність, яка виконується із залученням експертів для аналізу та оцінки об'єктів експертизи⁹. На думку Н. В. Мамітової експертиза полягає у поглибленому аналізі визначеного об'єкта (у тому числі інформаційного), що базується на підставі накопичених професійних знань та особистого досвіду експерта, результатом якого є його висновок, оформлений у відповідному процесуальному порядку у вигляді офіційного документа встановленої форми з метою забезпечення прийняття рішення у питанні, яке досліджується¹⁰.

Відповідно до ч. 3 ст. 145 КАСУ особи, які беруть участь у справі, можуть ставити питання з приводу речових доказів (експертам, спеціалістам, свідкам), які вони оглядали. Особа, яка бере участь у дослідженні речових доказів, може зробити заяву про фальшивість речових доказів, у тому числі звуко- та відеозаписів, та клопотати про проведення їх експертного дослідження¹¹. Таку заяву суд має розглянути в порядку, встановленому для розгляду заяв про фальшивість письмових доказів (ч. 3 ст. 143 КАСУ). Тим самим судом до справи залучається спеціаліст або виноситься постанова про призначення експертизи. Як правило, суди призначають почеркознавчу або криміналістичну експертизу для виявлення факту виправлення, підроблення документа або підпису, чи складання письмового документа конкретною особою. Під час дослідження звуко- чи відеозапису особистого характеру застосовуються правила КАСУ щодо дослідження змісту особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції (ч. 5 ст. 146 КАСУ) з огляду на конфіденційність їх змісту. На нашу думку, під час дослідження речових доказів може мати місце факультативна стадія експертного дослідження – т. з. експертний експеримент, який проводиться з метою встановлення певного факту, причинного зв'язку між фактами, виявленням механізму утворення слідів, отримання зразків для порівняльного дослідження, встановлення причин та умов події¹². А. О. Ляш вважає, що експерт повинен бути наділений правом відбирати зразки речових доказів, хоча законодавством це питання не вирішується¹³. Речові докази можуть досліджуватися у таких комплексних експертних дослідженнях, як почеркознавча і авторознавча, трасологічна, матеріалів та виробів, біологічна, інженерно-технічна, товарознавча та авторознавча експертизи. Прикладом проведення комплексного експертного дослідження речових доказів слугує наступна справа. До Одеського окружного адміністративного суду звернулася Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення з адміністративним позовом до ТОВ Телекомпанії «АТВ при Одеській національній академії зв'язку ім. О. С. Попова» про анулювання ліцензії на мовлення, посилаючись на те, що, зокрема, в програмах телекомпанії є заклики до насильницької зміни конституційного ладу України, до розв'язування війни, агресивних дій або їх пропаганди, поширення інформації, яка порушує законні права та інтереси фізичних і юридичних осіб, посягає на честь і гідність особи. У процесі розгляду судом справи було призначено комплексну технічно-лінгвістичну експертизу, в ході проведення якої досліджувались речові докази – матеріали, які містяться на лазерних носіях інформації – лазерних дисках DVD-R. Згідно з висновками експертизи (№ 11788 від 02.04.2010) у висловлюваннях та SMS-повідомленнях у програмах відповідача «Актуальна розмова» та «Ответы на вопросы» відсутні зазначені порушення вимог закону. Даний висновок було покладено в основу рішення у справі та у задоволенні адміністративного позову відмовлено. Ухвалою Одеського апеляційного адміністративного суду зазначене рішення залишено в силі¹⁴.

Судовий експеримент. З метою перевірки можливості сприйняття будь-яких фактів певних дій, настання якої-небудь події, визначення послідовності та механізму утворення слідів може проводитись судовий експеримент. До участі у такому експерименті можуть бути залучені позивач, відповідач, свідок, а в разі необхідності – експерт, спеціаліст, перекладач. Втім, чинний КАСУ не передбачає можливості дослідження у судовому процесі речових доказів таким способом, що обмежує можливості суду та інших учасників процесу. З метою усунення зазначеної прогалини пропонуємо доповнити КАСУ статтею 138-1 із назвою «Судовий експеримент» такого змісту:

1. «З метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин справи, суддя має право провести судовий експеримент шляхом відтворення дії, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань».

2. «За необхідності судовий експеримент може проводитись за участю спеціаліста. Під час проведення судового експерименту можуть проводитись вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення, які додаються до протоколу».

3. «До участі у судовому експерименті можуть бути залучені також позивач, відповідач, свідок, представник, третя особа».

4. «Проведення судового експерименту допускається за умови, що при цьому не створюється небезпека для життя, здоров'я осіб, які беруть у ньому участь, чи оточуючих, не принижують їхню честь і гідність, не завдається шкода».

5. «Судовий експеримент, що проводиться у житлі чи іншому володінні особи, здійснюється лише за добровільною згодою володільця (власника), або на підставі ухвали суду». Відтворення дій і інших обставин події має відбуватися в умовах, максимально наближених до тих, в яких відбувалися реальні події, в тому числі й можливістю неодноразового відтворення дії, що перевіряється. Результати проведеного судового експерименту оформлюються протоколом, у якому детально мають бути описані умови відтвореної дії, а також отримані результати (і позитивні, і негативні).

Відеоконференція. Судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції шляхом трансляції з іншого приміщення, зокрема з того, яке знаходиться поза межами суду (дистанційне судове провадження), у разі: 1) неможливості безпосередньої участі учасника провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; 2) необхідності забезпечення безпеки осіб; 3) необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження; 4) наявності інших підстав, визначених судом достатніми (наприклад, огляд речових доказів). Суд ухвалює відповідне рішення за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників провадження. У разі, якщо сторона провадження заперечує проти здійснення дистанційного судового провадження, суд може ухвалити рішення про

його здійснення лише вмотивованою ухвалою. Технічні засоби і технології, застосовувані в дистанційному судовому провадженні, мають забезпечувати належну якість зображення та звуку, дотримання принципу гласності й відкритості судового провадження, а також інформаційну безпеку. Учасникам провадження має бути надана можливість чути та бачити хід судового провадження, ставити запитання і отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки. Хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису. Отже, за допомогою такої новаційної технології, як відеоконференція, у суду та учасників процесу є можливість, зокрема, оглянути й речові докази (відеоогляд), які знаходяться у іншому місці.

Оцінка речових доказів, на думку М. Й. Штефана, є завершенням їх дослідження¹⁵. Вона є розумовою діяльністю суб'єктів доказування, що ґрунтується на законах логіки (аналіз, синтез, порівняння) і процесуального права. О. І. Трусов послідовно розвиває положення про те, що оцінка доказів повинна містити відповіді на три основних питання: 1) чи є доказ таким, що стосується справи; 2) чи достовірні, істинні відомості про факти, які містять доказ (може бути з'ясовано як перевіркою їх змісту, так і дотримання процесуальної форми); 3) чи достатньо зібраних доказів для вирішення всіх питань справи¹⁶. При оцінці речових доказів здійснюється, насамперед, уявне моделювання досліджуваних обставин та причинно-наслідкових зв'язків речового доказу з ними. Разом із тим процесуальний закон закріплює ряд принципово важливих моментів оцінки доказів, а саме: 1) суд вільний в оцінці доказів (жодні докази не мають наперед встановленої сили); свобода в оцінці доказів гарантується законом (принцип незалежності суддів, процесуальної самостійності); 2) така діяльність здійснюється за внутрішнім переконанням та 3) повинна бути заснована на розгляді всіх обставин справи в їх сукупності, викладена у формі мотивованого висновку про те, чому одні докази покладені в основу рішення, а інші відкинуті; 4) при оцінці доказів суд керується законом та правосвідомістю. Таким чином, при оцінці речових доказів суд не повинен віддавати їм пріоритетної ролі в процесі доведення, а має зіставляти їх з іншими доказами для формування об'єктивної картини обставин справи. О. К. Орлов слушно звертає увагу на те, що при оцінці речових доказів необхідно враховувати такі їх властивості, як належність, допустимість, достовірність та розглядати у сукупності з іншими доказами¹⁷. Схожу точку зору висловлює В. О. Лазарева¹⁸.

Речові докази мають зберігатися судом до набрання сили відповідного рішення у справі відповідно до положень ст. 145-1 КАСУ: 1) речові докази до набрання судовим рішенням законної сили зберігаються у справі або за окремим описом здаються до камери схову речових доказів суду (ч. 1); 2) речові докази, що не можуть бути доставлені до суду, зберігаються за їх місцезнаходженням за ухвалою суду. При цьому вони мають бути докладно описані та опечатані, а в разі необхідності – сфотографовані (ч. 2); 3) суд вживає заходів для забезпечення зберігання речових доказів у незмінному стані (ч. 3). Речові докази у вигляді швидкопсувних товарів та продукції, а також майна, яке піддається швидкому моральному старінню, зберігання яких ускладнене або витрати щодо забезпечення спеціальних умов зберігання, можуть бути повернені їх власникам. Перед цим вони мають бути сфотографовані або зняті на відео- або кіноплівку. У справі має зберігатися документ про їх повернення власнику¹⁹. На нашу думку, продукти та речі, які швидко псуються, повинні підлягати негайному огляду судом, після чого повертаються власникам, від яких вони були отримані такого самого роду, виду та якості²⁰. Об'єкти біологічного походження, в тому числі ті, які підлягають мікроскопічному або хімічному дослідженню, що швидко псуються, повинні бути герметично упаковані. Упаковка таких об'єктів проводиться працівниками судово-медичних установ. Якщо для зберігання біологічних об'єктів потрібні спеціальні умови, воно здійснюється в судово-медичній установі. Поверненню в натурі продукти не підлягають²¹. Такі дії оформлюються актом. Адміністративно-процесуальним законодавством не встановлені строки зберігання речових доказів, коли власник встановлений, але не заявив вимог про повернення. У таких випадках вступають в силу норми цивільного права щодо трирічного строку позовної давності, протягом якого власник предмета, визнаного речовим доказом, може отримати його назад та набути право власності на нього. Питання про повернення речових доказів їх власнику регламентується ч. 3 ст. 80, 254 КАСУ і залежить від волевиявлення його власника та заснованому на законі й обставинах справи розгляду суду. Зокрема, речові докази повертаються після набрання рішенням суду законної сили за клопотанням осіб, яким вони належать (оригінал письмового доказу, що залучений до справи, суд за клопотанням органу чи особи, які його надали, має його повернути після дослідження, якщо це можливе без шкоди для розгляду справи; якщо суд вважає, що у разі повернення оригіналу письмового документа його може бути знищено чи втрачено, то за клопотанням органу чи особи, які його надали, суд повертає доказ лише після набрання законної сили судовим рішенням у справі – ст. 254 КАСУ); речовий доказ, що є у справі, має бути повернутий за клопотанням органу чи особи, які його надали, після дослідження цього доказу; якщо суд вважає, що у разі повернення речового доказу його може бути знищено чи втрачено, то за клопотанням органу чи особи, які його надали, суд повертає доказ лише після набрання законної сили судовим рішенням у справі – ст. 254 КАСУ). Зазначимо, що у чинному КАСУ не враховуються особливості зберігання та повернення таких речових доказів, як гроші, цінності, іншого майна, хоча, наприклад, ст. 181 КУпАП об'єктом правопорушення. Такі питання всебічно вирішені у новому КПК України²², тому пропонуємо аналогічними нормами доповнити ст. 145-1 КАСУ, а саме ч. 4–7, такого змісту:

4. «Речові докази, що не містять слідів правопорушення або порушення права сторони, у вигляді предметів, великих партій товарів, зберігання яких через громіздкість або з інших причин неможливо без зайвих труднощів або витрати по забезпеченню спеціальних умов зберігання яких співмірні з їх вартістю, а також

речові докази у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню: 1) повертаються власнику або передаються йому на відповідальне зберігання, якщо це можливо без шкоди для провадження; 2) передаються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності – за рішенням суду для реалізації, якщо це можливо без шкоди для провадження; 3) знищуються за письмовою згодою власника, а в разі її відсутності – за рішенням суду, якщо такі товари або продукція, що піддаються швидкому псуванню, мають непридатний стан; 4) передаються для їх технологічної переробки або знищуються за рішенням суду, якщо вони відносяться до вилучених з обігу предметів чи товарів, а також якщо їх тривале зберігання небезпечно для життя чи здоров'я людей або довкілля. У випадках, передбачених цією частиною, речові докази фіксуються за допомогою фотографування або відеозапису та докладно описуються. У разі необхідності може бути збережений зразок речового доказу, достатній для його експертного дослідження або інших цілей провадження».

5. «Реалізація, технологічна переробка або знищення речових доказів у випадках, передбачених цією статтею, здійснюється в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України».

6. «Питання про долю речових доказів і документів, які були надані суду, вирішується судом при ухваленні судового рішення, яким закінчується судовий процес. Такі докази і документи повинні зберігатися до набрання рішенням законної сили. При цьому: 1) гроші, цінності та інше майно, які належать стороні і були підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення правопорушення, конфіскуються; 2) гроші, цінності та інше майно, які призначалися для схиляння особи до вчинення правопорушення, фінансування та (або) матеріального забезпечення правопорушень або винагороди за їх вчинення, конфіскуються; 3) майно, яке вилучене з обігу, передається відповідним установам або знищується; 4) майно, яке не має ніякої цінності і не може бути використане, знищується, а в разі необхідності – передається до колекцій експертних установ або заінтересованим особам на їх прохання; 5) гроші, цінності та інше майно, які були об'єктом правопорушення або іншого суспільно небезпечного діяння, повертаються законним володільцям, а в разі невстановлення їх – передаються в дохід держави в установленому Кабінетом Міністрів України порядку; 6) гроші, цінності та інше майно, набуте в результаті вчинення правопорушення, доходи від них передаються в дохід держави».

7. «Спір про належність речей, що підлягають поверненню, вирішується у порядку цивільного судочинства. У такому випадку річ зберігається до набрання рішенням суду законної сили».

Речові докази, які є об'єктами, вилученими з цивільного обороту або обмежені в ньому, передаються відповідним підприємствам, установам або організаціям у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (ч. 4 ст. 80 КАСУ). Такі об'єкти, а також види об'єктів цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом (об'єкти обмежено оборотоздатні), мають бути визначені спеціальним законом. Втім, ці питання законом не врегульовані. Постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 р., визначено лише перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, а також спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна. Порядок передачі судом речових доказів, які є об'єктами, що вилучені з цивільного обороту або обмежено оборотоздатні, затверджено відповідною Постановою Кабінету Міністрів України від 1 березня 2006 р. № 236.

Отже, на відміну від інших доказів в адміністративному судочинстві, речові докази можуть досліджуватися шляхом огляду, проведення експертизи, здійснення судового експерименту. При оцінці речових доказів здійснюється уявне моделювання досліджуваних обставин та причинно-наслідкових зв'язків речового доказу з ними. Але специфіка речових доказів не тільки полягає в їх дослідженні та оцінці, а й, безумовно, у їх поверненні власнику. Зазначені вище особливості дають можливість встановити не тільки природу формування речових доказів, а й зміни, яких зазнали предмети під час зовнішнього впливу на них, що буде сприяти визначенню таких властивостей доказів як належність, допустимості, достовірності, достатності, вірогідності у адміністративній справі.

¹ Штефан М. Й. Цивільний процес : Підруч. для юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. – К.: Вид-во «Ін Юре», 1997. – С. 251.

² Колпаков В. К. Теорія і практика адміністративного судочинства : Монографія / В. К. Колпаков, В. В. Гордєєв. – Чернівці: Місто, 2011. – С. 75.

³ Артамонова Е. А. Основы доказательств в современном уголовном судопроизводстве : Учеб. пос. для студентов высших и средних юридических образовательных учреждений. – М.: Юрлитинформ, 2010. – С. 144–145.

⁴ Орлов Ю. К. Вещественные доказательства в уголовно-процессуальном доказывании : Автореферат дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.09. Уголовный процесс и криминалистика. Судебная экспертиза / Ю. К. Орлов. – М.: Всесоюз. ин-т по изуч. причин и разраб. мер предупреждения преступности, 1970. – С. 13.

⁵ Вырстайкин В. Надо ли знакомить с вещественными доказательствами ? // Законность. – 2001. – № 9. – С. 29.

⁶ Власов А. Исследование вещественных доказательств по гражданским делам / А. Власов // Советская юстиция. – 1987. – № 3. – С. 8–9.

⁷ Арсеньев В. Д. Вещественные доказательства в совестком уголовном процессе : Автореферат дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.09. Уголовный процесс и криминалистика. Судебная экспертиза / В. Д. Арсеньев. – М.: Б. и., 1957. – С. 9.

⁸ Цивільний процес України : академічний курс : Підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / За ред. С. Я. Фурси. – К.: Видавель Фурса С. Я.: КНТ, 2009. – С. 401.

- ⁹ Сидельников Ю. Экспертиза: состояние и тенденции развития // Мировая экономика и международные отношения / Ю. Сидельников. – 1997. – № 2. – С. 123.
- ¹⁰ Мамитова Н. В. Правовая экспертиза Российского законодательства: вопросы теории и практики / Н. В. Мамитова // Государство и право. – 2010. – № 11. – С. 5–14.
- ¹¹ Сверчков В. Фальсификация доказательств // Законность. – 2001. – № 11. – С. 11–13.
- ¹² Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза. Курс общей теории / Т. В. Аверьянова. – М.: Норма, 2012. – С. 434.
- ¹³ Ляш А. А. Вещественные доказательства в досудебных стадиях уголовного процесса : Автореферат дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.09. Уголовный процесс и криминалистика. Судебная экспертиза / А. А. Ляш. – К.: Рад. шк., 1988. – С. 16.
- ¹⁴ Єдиний державний реєстр судових рішень // Справа № 2-а-3443/08/1570 [Електр. ресурс]. – <http://reyestr.court.gov.ua/Page/236>.
- ¹⁵ Штефан М. Й. Цивільний процес : Підруч. для юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. – К.: вид-во «Ін Юре», 1997. – С. 251.
- ¹⁶ Трусов, А. И. Основы судебных доказательств / А. И. Трусов. – М.: Госюриздат, 1960. – 262 с. – С. 86–88.
- ¹⁷ Орлов Ю. К. Вещественные доказательства в уголовно-процессуальном доказывании : Автореферат дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.09. Уголовный процесс и криминалистика. Судебная экспертиза / Ю. К. Орлов. – М.: Всесоюз. Ин-т по изуч. причин и разраб. мер предупреждения преступности, 1970. – С. 14.
- ¹⁸ Лазарева В. А. Доказывание в уголовном процессе: Учебно-практич. пособие / В. А. Лазарева. – М.: Высшее образование, – 2009. – С. 323.
- ¹⁹ Коваленко Є. Г. Наукові засади кримінально-процесуального доказування : Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – С. 392.
- ²⁰ Фарковець М. Поняття та особливості доказів і доказування у цивільному процесі / М. Фарковець // Юридичний журнал. – 2006. – № 12. – С. 78–81.
- ²¹ Инструкция о порядке изъятия, учета, хранения и передачи вещественных доказательств по уголовным делам, ценностей и иного имущества органами предварительного следствия, дознания, судами : Приказ Генеральной прокуратуры СССР от 18.10.1989 № 34 / 15 [Електр.ресурс] : http://www.businesspravo.ru/Docum/DocumShow_DocumID_38091.html.
- ²² Кримінальний процесуальний кодекс України : Прийн. Верх. Радою України від 25.05.2012 // Офіційний Вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.

Резюме

У статті розглядаються способи дослідження речових доказів в адміністративному судочинстві. Пропонуються такі сучасні способи дослідження речових доказів, як судовий експеримент та відеоконференція. Обґрунтовується необхідність внесення змін до КАСУ щодо порядку зберігання та повернення речових доказів.

Ключові слова: дослідження, огляд, експертиза, судовий експеримент, відеоконференція.

Резюме

В статье рассматриваются способы исследования вещественных доказательств в административном судопроизводстве. Предлагаются такие современные способы исследования вещественных доказательств, как судебный эксперимент и видеоконференция. Обосновывается необходимость внесения изменений в КАСУ о порядке хранения и возврата вещественных доказательств.

Ключевые слова: исследование, обзор, экспертиза, судебный эксперимент, видеоконференция.

Summary

The article describes how research evidence in administrative proceedings. Proposed modern ways of research evidence as a trial experiment and videoconference. The necessity of amendments to the cashier to order storage and return of evidence.

Key words: research, review, examination, trial experiment video conference.

Отримано 21.06.2012

М. Б. ОСТРАХ

Маргарита Борисівна Острах, здобувач Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЯКІСТЬ ПРОВАДЖЕННЯ З НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ (ЗА ДАНИМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ)

Розбудова України не повинна базуватися тільки на обговоренні проблем, а вимагає внесення радикальних змін. Пріоритетом стає людина, її права та свободи.

Прийняття Закону України «Про адміністративні послуги»¹ має сприяти становленню, впорядкуванню та подальшому розвитку системи надання адміністративних послуг на чітко визначених правових засадах,